

Манн Р.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та управління,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3936-2677>

Mann Ruslan

Cherkasy State Technological University

ПЛАНУВАННЯ ТА СЦЕНАРИВАННЯ РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ В ПОСТМІЛІТАРНІ ЧАСИ: ПРІОРИТЕТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

PLANNING AND SCENARIO DEVELOPMENT OF THE CITIES OF UKRAINE IN POST-MILITARY TIMES: PRIORITIES OF THE INFORMATION ECONOMY

Статтю присвячено актуальним питанням відновлення економіки України, зруйнованих та пошкоджених міст. Доведено значущість для країни проводити відновлення міст в контексті пріоритетів розвитку інформаційної економіки, проєктів та програм діджиталізації, залучення актуального світового досвіду, дотримання та гармонійності національних та регіональних, бізнесових та соціальних інтересів. Визначено потребу в цільовому оцінюванні планів, проєктів, сценаріїв за великою кількістю науково-обґрунтованих показників, індикаторів, експертиз. Сформовано бачення альтернативності сценаріїв, як умови інноваційності та інформаційної прозорості дій влади. Наголос зроблено на розумінні неповторності та ексклюзивності міст України.

Ключові слова: планування, сценарування, регіони, міста, інформаційна економіка.

The article is devoted to the urgent issues of restoring the economy of Ukraine, destructive and damaged cities. It has been proven that it is important for the country to restore cities in the context of priorities for the development of the information economy, digitization projects and programs, the involvement of current world experience, compliance and harmony of national and regional, business and social interests. The concept of "urbicide" is studied and its results are given, such as: the destruction of residential neighborhoods and critical infrastructure (as a result of hostilities); individual and mass manifestations of the process of population depopulation with phenomena of population disappearance (destruction of population groups - pro-Ukrainian, with a high level of education, etc.); the transfer of power to the marginal strata of the population (criminality); organization of forced migration of citizens; elimination or degradation of the deed; destruction of cultural values and signs of national identity; crisis manifestations in the economy and high risks of social degradation; lack of prospects for the normalization of life support, etc. The need for targeted evaluation of plans, projects, scenarios based on a large number of scientifically based indicators, indicators, and expertise has been determined. The priority directions in forecasting and scenario development of Ukrainian cities have been formed, which should include economic, social, management-security, architectural-construction, information-intellectual, because there is no one-sidedness in such a complex issue, where the topics of culture, humanity, social and economic potential of the country, innovative activity and informational progress. It was determined that by its essence, filled with alternatives in the scenario, urban renewal has a scientific character; structures problems, builds the potential of knowledge in the decision-making system for pro-government management, lays the foundations for public involvement in the discussion, which is the key to success. A vision of alternative scenarios was formed as a condition for innovativeness and informational transparency of government actions. Emphasis is placed on understanding the uniqueness and exclusivity of Ukrainian cities.

Keywords: planning, scripting, regions, cities, information economy.

Постановка проблеми. В умовах постмілітарного відновлення України особливої актуальності набувають питання планування та сценарування розвитку міст, активного залучення інновацій, просування стандартів інформаційного суспільства та інформаційної економіки. Такі положення потребують ефективного напрацювання актуалізованих знань, своєчасного прийняття рішень державним та регіональним менеджментом з урахуванням пріоритетів інформаційного прогресу, гармонійного балансування національних та

бізнесових інтересів, системного залучення потенціалу регіонів та бізнесу. Розвиток інформаційної економіки є актуальною темою різноманітних досліджень, держаних та регіональних програм, довгостроковою метою змін в системі соціально-економічних, управлінсько-інституційних реформ, що відбуваються та будуть відбуватися в українському суспільстві.

Стратегічним завданням нашої держави є напрацювання програм та проєктів відновлення національної економіки, оздоровлення підприємств та галузей,

створення умов для процвітання бізнесу та нарощення кількості робочих місць, підвищення рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання планування та сценарування розвитку міст є актуальними в усі часи життєдіяльності людства. Така тематика має теоретичне, методологічне та практичне підґрунтя у вигляді напрацювань окремих науковців [1-2; 6], наукових шкіл, науково-дослідних інститутів [3; 5].

Проблематика використання новітніх знань та напрацювань щодо станів та особливостей інформаційної економіки, а саме в питаннях урбаністики, є доволі поширеною в науковому середовищі, як для розвинених країн світу, так і в умовах трансформацій та ведення війни в Україні. Особливої уваги набувають питання сценарування майбутнього міст на основі комплексного бачення соціально-економічної безпеки [4], антикризового управління містом [5] та екологічної безпеки [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз наукових досліджень щодо планування та сценарування розвитку міст України в постмілітарні часи з пріоритетністю інформаційної економіки, дозволяє стверджувати, що свого визнання та системного подальшого відображення потребують знання щодо прогнозування, планування, сценарування та стратегування соціально-економічного розвитку регіонів та міст. Також залишається запит влади та місцевого самоврядування, містян та регіонального менеджменту на чітке, науково обґрунтоване рішення великої кількості питань, які мають пряме корелювання з розвитком інформаційної економіки України у повоєнні часи.

Мета статті. Роботу присвячено дослідженню особливостей та ролі інформаційної економіки, її пріоритетів в питаннях планування та сценарування розвитку міст України в постмілітарні часи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бачення широкого кола проблем та конфліктних станів в оздоровленні національної економіки України потребує від науковців виокремлення напряму досліджень відновлення міст, формування цільових програм, прогнозів, сценаріїв містобудування в умовах продовження та активізації інформаційно-знанневого прогресу. Такий досвід вже існує в світі, має свої відображені результати (як позитивні, так і негативні) у відкритих літературних джерелах.

Експерти з будівництва та архітектури, економіки та соціальної політики Європи та США розуміють масштаби руйнування міст (Харків, Покровськ, Бахмут, Суми та інші), важливість збереження спадщини у всьому її різноманітті (Київ та багато інших міст), необхідність великих обсягів реставраційних робіт (Одеса, Харків, Чернігів). Це питання не просто економічного відновлення, а й соціокультурного визнання, оновлення (або збереження) специфічного урбаністичного вигляду міста.

Прикладами та досвідом відновлення саме спадщини, архітектурних пам'яток та історичних реліквій повинні слугувати Варшава (Польща), Мілан (Італія), Роттердам та Дрезден (Німеччина).

З точки зору прогресу економіки та переходу до фази постіндустріального розвитку, прикладами та позитивним досвідом можуть слугувати Південна Корея - відновлення країни за 20 років та формування інформаційної моделі економіки (забезпечення інформаційно-документаційної прозорості та відкритої відбудови), Кіпр (вторгнення Туреччини в 1974 р. і до тепер) преференції на світовому фінансовому ринку та цільова підтримка туристичної галузі.

Вивчення та систематизація позитивного та негативного досвіду відновлення міст в світі є окремим завданням для науки. Такий ресурс інформації, напрацьованих технологій, інвестиційних та архітектурно-будівельних проєктів збагатить майбутні сценарії відновлення, значно прискорить прийняття рішень щодо обрання прообразів майбутнього в питаннях розміщення продуктивних сил.

Україна виходить із війни з напівзруйнованою економікою, невизначеністю майбутнього, проблемним бюджетом, соціальною кризою, відтоком населення та сотнею знищених, або частково зруйнованих міст та селищ. В умовах активної фази ведення війни науковці, військові експерти, регіональний менеджмент вводять в обіг новий термін – «Урбіцид», що відповідає процесу цільового, корегованого знищення міст та містян. Такий процес є масовим в ході війни РФ, міста рівняють с землею, знищують інфраструктуру та житлові будівлі. Фактично це – знищення економіки та соціуму країни. Термін «Урбіцид» означає «знищення міста», а ширше – «насильство щодо міст». Фахівці активно залучають це поняття по відношенню до опису специфічної політики та стратегії деструкції міської тканини та міст з метою управління, витіснення або виключення населення [7]. Аналітичні матеріали американського інституту New Lines Institute [8] пропонують конкретизоване визначення урбіциду, як масового насильства, якому властиве навмисне знищення життєво важливої цивільної інфраструктури. Таким чином, об'єктом насильства при урбіциді є, власне, не так місто (і тим більше не певні будівлі), як урбаністичний уклад життя спільноти загалом [9].

Результатами урбіциду експерти, світова спільнота та науковці визнають наявність таких явищ, станів, процесів, що постають визначальними в оцінках дій агресора [9]:

- руйнування житлових кварталів та критичної інфраструктури (як результат бойових дій);
- окремі та масові прояви процесу депопуляції населення з явищами зникнення населення (знищення груп населення – проукраїнських, з високим рівнем освіти, тощо);
- перехід влади до маргінальних прошарків населення (криміналітету);
- організація примусової міграції містян;

- усунення або деградація правочину;
- знищення культурних цінностей та ознак національної ідентичності;
- кризові прояви в економіці та високі ризики соціальної деградації;
- відсутність перспектив нормалізації життєзабезпечення тощо.

В складних умовах відновлення життєдіяльності пріоритетними напрямками в прогнозуванні та сценаруванні розвитку міст України слід визнавати – економічні, соціальні, управлінсько-безпекові, архітектурно-будівельні, інформаційно-інтелектуальні, бо не існує однобічності в такому складному питанні, де одночасно перетинаються теми культури, людяності, соціального та економічного потенціалу країни, інноваційної діяльності та інформаційного прогресу. Складно та неоднозначно бачиться майбутнє міст України, які частково вже не будуть відновленими, частково стануть меншими в картографічному відображенні, а деякі навпаки збільшаться в масштабах.

Знищення рф українських міст зумовлено низкою передумов та ідеологічних постулатів, що рф напрацьовувала десятиріччями. Це і значна концентрація в містах об'єктів промислової та побутової інфраструктури, наявність незгодних з ідеологією рф населення (це теж ресурс). Також це реакція на функцію міст як центрів культури, соціальної та бізнес діяльності українців. Міста – є центрами суспільного та інформаційного прогресу, впровадження сучасних управлінських технологій, освітніми центрами. Особлива та знакова їхня символічна роль, насиченість історико-архітектурними цінностями та «місцями пам'яті». Великі та середні міста – це активні медійні об'єкти, що формують та притягують увагу світової спільноти, журналістів, оцінок незалежних експертів [9].

Сьогодні світова спільнота більше уваги приділяє оцінкам руйнувань, що продовжують накопичуватися, формуванню термінової допомоги. І на другий план відходить перспектива соціо-культурного та інноваційно-індустріального відновлення країни, системної відбудови в межах бачення довгострокового інвестування. Але пріоритети вже існують, вони частково визначені в довоєнні часи, частково під час війни, але кінцевий варіант все ж будемо мати в повоєнному стані з врахуванням процесів урбіциду, оцінок та експертиз фахівців різних спеціальностей.

Програми відбудови, сценарії майбутнього, інноваційність рішень будуть мати масовий характер, довгострокову векторність, що є одночасно передмовою та результуючою управлінської діяльності в постмілітарні часи. Альтернативність, варіантність відбудови міст має позитивне значення для майбутнього країни, соціального та економічного прогресу, нарощення потенціалу та ефективності цифровізації менеджменту на усіх рівнях діяльності. За своєю суттю, наповненістю альтернативністю в сценаруванні, відновлення міст носить науковий характер, структурує проблеми, нараджує потенціал знань в системі прийняття рішень

для провладного менеджменту, закладає підвалини залучення громадськості до обговорення, що є запорукою успіху.

Рекомендуємо групи пріоритетів розвитку міст України (табл. 1), як умову комплексного підходу до відновлення економіки та соціуму в умовах інформаційного суспільства та інформаційної економіки, що враховують дотримання національних економічних інтересів та баланс соціальної справедливості.

Кожен з наведених напрямів має стратегічне значення, потребує низки управлінських рішень щодо втілення в життя, проєктування та інвестування, передбачає аналіз та обговорення довгострокових аспектів розвитку економіки, соціальної сфери.

Визначені пріоритети між собою тісно перетинаються, інтегруються, вони не можуть існувати індивідуалізовано, що є актуальним та потребує їхнього комплексного залучення, насичення містоутворюючими компонентами. Ключовим інтегративним механізмом поєднання постають національні соціальні та економічні інтереси, які за своєю суттю визначають пріоритети руху країни, роблять наголос на єдності думки в громадянському суспільстві, потребують уваги та дотримання.

Національні економічні інтереси України на сьогодні не просто поєднанні з векторами руху інформаційної економіки, а ще й забезпечують відповідність змін, дотримання євроінтеграційних планів, передбачуваність регуляторного впливу, концептуальних ідей в форматах управлінського потенціалу трансформаційних зрушень економіки, соціуму, ділового та бізнесового середовища та передбачають: окреслення та реалізації стратегічних планів уряду, корпорацій, малого та середнього бізнесу, кожної окремої людини в процесах суспільного відтворення за умов постмілітарного відновлення країни; напрацювання базових управлінських концептів, що набудуть форми національних економічних інтересів за умов гармонійного ресурсного наповнення з метою руху до позитивних зрушень в сфері економічних та соціокультурних відносин, з'єднаних в дії оптимального балансу групових інтересів (бізнесу, населення, влади, інвесторів); розробку та впровадження груп концептів національних економічних інтересів за принципами територіально-галузевого впливу у відповідності до вимог входження до Європейського Союзу, формування національної моделі економіки [10].

Лише за умов дотримання пріоритетів розвитку інформаційної економіки та інформаційного суспільства, врахування балансу та гармонійності з соціально-економічними національними інтересами, залучення креативного менеджменту та науковців до виконання проєктів, будуть сформовані сценарії відновлення міст, бажано на альтернативній основі та при наявності як мінімум двох варіантів розвитку (в ідеалі – базовий, позитивний та негативний сценарії). Кожну ідею, кожен сценарій потрібно оцінювати за великою кількістю науково-обґрунтованих показників, якісних та кількісних індикаторів. Традиційні для українського менедж-

Пріоритети відновлення міст України у відповідності до розвитку інформаційної економіки

Групи пріоритетів	Стисла характеристика	Національні економічні та соціальні інтереси	Відповідність до прогресивного розвитку інформаційної економіки
Економічні	Орієнтація на відновлення економіки (промисловість, агросектор, будівництво, транспорт та індустріально-інформаційна сфера, туризм). Формування цільового регуляторного впливу на рівні державної політики. Цільові податкові програми підтримки проєктів інвестування	<i>Містоутворювальний елемент.</i> Формування умов відновлення бізнесу. Перепрофілювання галузей, виробництв. Зміцнення економічного потенціалу	Передумова формування інформаційної економіки, її інвестиційного та ресурсного потенціалу. Нові горизонти відкритості економіки
Соціальні	Врахування щільності населення, дотримання соціальних норм та інфраструктурного забезпечення. Стимулювання населення до повернення в країну з міграції. Зростання ролі територіальних громад	<i>Містоутворювальний елемент.</i> Створення робочих місць. Людиноцентричність. Нарощення соціального потенціалу	Зміна концепцій соціальної політики влади усіх рівнів на векторність людиноцентричності та інформаційної культури
Управлінсько-безпекові	Сучасна модель управління містом на основі безпекових нормативів та врахування моделі мілітарної економіки. Залучення світового досвіду: соціальної та срібної економіки, цільової земельної політики та ін.	Прозора інвестиційна та інноваційна політика Формування стратегічного безпекового середовища. Управління ризиками	Формування української цифрової інфраструктури на основі технологій ШІ, покращення державних послуг
Архітектурно-будівельні	Дотримання або збереження архітектурного стилю, врахування національної ідентичності міст. Еколого-інноваційне проектування житла. Сценарування урбаністичної моделі міста	<i>Містоутворювальний елемент.</i> Усунення шаблонного, радянського підходу у відновленні. Соціоорієнтоване ціноутворення на житло	Інноваційно-інформаційний прогрес в усьому прояві будівельних технологій та інфраструктурного забезпечення
Інформаційно-інтелектуальні	Організація розумних міст, комплексне залучення інформаційного прогресу. Розширення інформаційного ринку, інтелектуалізація виробництв та надання послуг місцевого бізнесу	Інтеграція до європейського інформаційного простору. Формування новітніх інститутів цифрового життєзабезпечення. Інтелектуалізація праці	Гармонізація вітчизняних технологій з європейськими у сфері інформатизації, діджиталізації

Джерело: розроблено автором

менту методи індикативного планування соціально-економічного розвитку міст в умовах постмілітарного відновлення скоріш за все не будуть мати значення. І для кожного міста можуть мати місце свої показники оцінки, особливості інвестиційного забезпечення, індикатори врахування місцевих та національних інтересів, залучений досвід та управлінсько-консалтинговий супровід проєктів.

Висновки. Обрана тематика, її актуальність лише набувають впливу в українському науково-дослідному осередку і мають бути спрямованими на удосконалення вже існуючого знаннєвого потенціалу, підвищення дієвості прийняття рішень у влади, подальше впровадження заходів інформаційного прогресу, забезпечення руху в цифрове майбутнє у постмілітарні часи. Великого значення набуває міжнародна підтримка в

напрацюванні прогнозів, сценаріїв та унікальний, ексклюзивний досвід відновлення міст світу з чітким визначенням потенціалу знань.

До такого процесу потрібно залучати велику кількість міжнародних та українських фахівців різних спеціальностей та сфер діяльності. Цінність напрацювань буде визначено практиками, результатами повернення українського населення на свої рідні території. Лише таке підґрунтя має сенс в контексті врахування національних та регіональних інтересів України, потреб формування безпеки життєдіяльності населення, подальшого розвитку науки та практики урбаністики. Перетворення інформаційного прогресу на рушійну силу в процедурах відновлення економіки вже за своєю суттю постає національним інтересом нашої країни.

Список літератури:

1. Pankova L., Uzbek D., Panchenko Y., Samoilenko A., Privarnikova I. Impact of digitalization on the protection and implementation of the national economic interests. *Cuestiones Politicas*. 2022. № 40(74). P. 815-829.
2. Федоренко А.С. Проблеми та перспективи нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційної сфери в Україні. *Науковий вісник Полісся*. 2019. № 3. С. 31-38.
3. Жилінська Л.О., Кучерова Г.Ю., Тарасевич О.В. Застосування концепції «SMART-city» до вирішення завдань відновлення та розвитку сфер життєдіяльності міст на постконфліктних територіях України. *Економіка та право*. 2020. № 4 (59). С. 51–58.
4. Романовська Ю.А. Технологія розроблення сценаріїв зміцнення соціально-економічної безпеки міста. *Бізнес Інформ*. 2022. №11. С. 88-100.
5. Мельникова М.В., Тарасевич О.В., Градобоева Є.С. Антикризисне управління розвитком міста: соціо-еколого-економічний аспект. *Anti-Crisis Management: State, Region, Enterprise*. Collective monograph. Riga, Latvia: "Publishing House "Baltija Publishing", 2020. P. 107–121.
6. Тарасевич О.В. Екологічно безпечний розвиток міста: науково-методичні та прикладні аспекти. *Економіка та право*. 2020. № 2 (57). С. 45–54.
7. Bonine M. Middle East and North Africa. *International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes*. Amsterdam, Elsevier. 2009. Vol. 4. P. 82–88.
8. Clements-Hunt, A. Russia's Campaign of Urbicide in Ukraine. *New Lines Institute*. 2022. URL: <https://newlinesinstitute.org/power-vacuums/russias-campaign-of-urbicide-in-ukraine/>
9. Урбіцид – стратегія російських окупантів в російсько-українській війні. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/urbitsyd-stratehiya-rosiyskykh-okupantiv-v-rosiysko-ukrayinskiy-viyuni>
10. Коляденко С.В. Національні економічні інтереси України: концепти змін інформаційної економіки та активізація регіонального кластероутворення. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*. 2023. № 9. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-03-08>

References:

1. Pankova, L., Uzbek, D., Panchenko, Y., Samoilenko, A., & Privarnikova, I. (2022). Impact of digitalization on the protection and implementation of the national economic interests. *Cuestiones Politicas*, 40(74), 815-829.
2. Fedorenko, A.Ie. (2019). Problemy ta perspektivyv normatyvno-pravovoho zabezpechennia rozvytku informatsiinoi sfery v Ukraini. *Naukovyi visnyk Polissia*, 3, 31-38.
3. Zhylynska, L.O., Kucherova, H.Iu., Tarasevych, O.V. (2020). Zastosuvannia kontseptsii «SMART-city» do vyrishennia zavdan vidnovlennia ta rozvytku sfer zhyttiediialnosti mist na postkonfliktnykh terytoriiakh Ukrainy. *Ekonomika ta pravo*, 4 (59), 51–58.
4. Romanovska, Yu.A. (2022). Tekhnolohiia rozroblennia stsenariiv zmitsnennia sotsialno-ekonomichnoi bezpeky mista. *Biznes Inform*, 11, 88-100.
5. Melnykova, M.V., Tarasevych, O.V., Hradoboieva, Ye.S. (2020). Antykryzove upravlinnia rozvytkom mista: sotsio-ekoloho-ekonomichnyi aspekt. *Anti-Crisis Management: State, Region, Enterprise*. Collective monograph. Riga, Latvia: "Publishing House "Baltija Publishing", 107-121.
6. Tarasevych, O.V. (2020). Ekolohichno bezpechnyi rozvytok mista: nauково-metodychni ta prykladni aspekty. *Ekonomika ta pravo*, 2 (57), 45-54.
7. Bonine, M. (2009). Middle East and North Africa. *International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes*. Amsterdam, Elsevier, 4, 82-88.
8. Clements-Hunt, A. (2022). Russias Campaign of Urbicide in Ukraine. *New Lines Institute*. URL: <https://newlinesinstitute.org/power-vacuums/russias-campaign-of-urbicide-in-ukraine/>
9. Urbitsyd – stratehiia rosiiskykh okupantiv v rosiisko-ukrayinskii viini. (2022). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/urbitsyd-stratehiya-rosiyskykh-okupantiv-v-rosiysko-ukrayinskiy-viyuni>
10. Koliadenko, S.V. (2023). Natsionalni ekonomichni interesy Ukrainy: kontsepty zmin informatsiinoi ekonomiky ta aktyvizatsiia rehionalnogo klasteroutvorennia. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: Ekonomika ta upravlinnia*, 9. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-03-08>